

Rasismeparagrafen

Et nødvendig vern i et trygt demokrati

Heidi Wittrup Djup*
psykologspesialist

Nora Sveaass
Menneskerettighetsutvalget i Norsk Psykologforening

Karl Eldar Evang
psykologspesialist

Som psykologer vet vi mye om hva det betyr å bli utsatt for hat, ydmykelse, utestenging og marginalisering. Derfor trenger vi fortsatt straffelovens §185. I et opprop i Aftenposten 21. juni (opprinnelig publisert på opprop.net), oppfordrer 18 underskrivere Stortinget til å oppheve straffelovens §185 vedrørende hatefulle ytringer, den som ofte upresist refereres til som «rasismeparagrafen». Forfatterne bak oppropet er bekymret for at paragrafen innskrenker ytringsfriheten og at mange personer blir domfelt grunnet det de omtaler som «rene meningsytringer».

Menneskerettighetsutvalget i Norsk psykologforening (MRU) mener en opphevelse av §185 vil svekke et viktig vern for personer og grupper som historisk sett har blitt, og fremdeles blir, utsatt for sjikane, hat og forfølgelse. Dette vernet er forankret i våre forpliktelser i henhold til FNs konvensjon mot rasediskriminering (CERD). Det er heller ikke «rene meningsytringer» som rammes av §185, men hatefulle og diskriminerende ytringer rettet mot personer som representerer grupper som befinner seg i allerede utsatte situasjoner i samfunnet vårt. Slike ytringer kan føre til hatefulle holdninger som i sin tur kan sette i gang uønskede og vonde sirkler. For handlinger følger holdninger, noe historien og nåtiden er full av eksempler på.

Ytringsfrihet uten krenkelser

Straffelovens §185 gjør det mulig at en person kan straffeforfølges dersom vedkommende «forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring.» Dette innbefatter blant annet å true eller håne noen, samt fremme hat eller oppfordre til forfølgelse overfor noen på grunn av deres hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, religion eller livssyn, homofile orientering, eller nedsatte funksjonsevne.

Frihet i det som omtales som et «liberalt og meningsmangfoldig demokrati», er ikke frihet til å ydmyke, undertrykke, marginalisere og diskriminere

I oppropet kan vi lese at alle kan oppleve seg utsatt for krenkende uttalelser, også av hatefull art, i en såkalt liberal offentlighet. Forfatterne mener at dette er prisen man må betale for å leve i et fritt og meningsmangfoldig samfunn. De påstår også at mange personer er blitt straffet for ytringer som ikke kan betraktes som skadelige i objektiv forstand, uten at dette utdypes ytterligere. Dette blir dermed kun en påstand, uten belegg.

Vi er ikke enige i at ubehaget som slike ytringer fremprovoserer må kunne tåles av den enkelte. Personer som blir rammet av slike uttalelser befinner seg ofte i utsatte eller marginaliserte situasjoner, og mangler derfor ofte tilgang til et støttende sosialt nettverk. Et offentlig ordskifte som hegner om ytringsfriheten avhenger ikke av at det fremsettes krenkende påstander som i praksis fungerer diskriminerende.

Hatets pris og anerkjennelsens gevinst

Vi ser i dag en fremvekst av hatefulle ytringer mange steder i samfunnet, både her hjemme og i verden forøvrig. Mange av disse ytringene rammer i særlig grad mennesker som tilhører minoriteter. En påstand om at disse ytringene ikke er skadelige i «objektiv forstand» faller på sin egen urimelighet. Som psykologer vet vi mye om hva det betyr å bli utsatt for hat, ydmykelse, utestenging og marginalisering. Vi vet også at mange med minoritetsbakgrunn kvier seg for å ta belastningene ved å delta i offentlig debatt, noe som i seg selv er et demokratisk problem.

Vi vet også hva det betyr å få identitet og livsvalg anerkjent av storsamfunnet, og hva det betyr å oppleve beskyttelse og støtte når man tilhører en gruppe som tidligere har blitt forfulgt. Nylig har Pride-dagene blitt markert verden over. Den enorme oppslutningen som disse arrangementene har fått de senere årene, er en klar påminnelse om viktigheten av å vise solidaritet og støtte opp under mangfold. Oppslutningen og engasjementet vitner også om at mennesker tar avstand fra det hatet og fornedrelsen som mange — i dette tilfelle LHBTI+ personer — har vært utsatt for.

Men vi vet også at mange av dem som representerer et kjønns- og seksualitetsmangfold fortsatt utsettes for hets og kriminelle handlinger her til lands, samt vold, drap og statlig forfølgelse andre steder i verden. At disse eller andre grupper skal måtte tåle hatefulle eller diskriminerende ytringer for at andre skal kunne oppleve at de kan ytre seg fritt i et «liberalt demokrati», synes helt urimelig. Når kursen for samfunnets framtid stakes ut, skal ikke det skje på bekostning av sårbare grupper.

Frihet, men ikke fritt frem

Derfor trenger vi et godt vern mot diskriminering. Det betyr å motvirke diskriminering og beskytte dem som utsettes for usaklig og urimelig forskjellsbehandling. For å oppnå dette, har vi behov for et tilstrekkelig juridisk vern. Men ikke minst trenger vi samfunnsdebattanter som klarer å skille rene meningsytringer som bidrar til en konstruktiv og formålstjenlig offentlig debatt, fra ytringer som fremmer hat, sjikane og forfølgelse av personer med en annen bakgrunn, fungering, tro eller livsførsel.

Vi er enige i at det skal være stor takhøyde for å stille kritiske spørsmål og ta nødvendige oppgjør i den offentlige debatten. Men dette må skje parallelt med at vi tar kampen mot rasisme og beskytter dem som rammes av hat og forfølgelse. Frihet i det som omtales som et «liberalt og meningsmangfoldig demokrati», er ikke frihet til å ydmyke, undertrykke, marginalisere og diskriminere.

Alle skal oppleve at et trygt demokrati gir tilstrekkelig beskyttelse av individuell frihet og grunnleggende rettigheter. Både ytringsfrihet og vern mot diskriminering inngår i dette. Anledningen til å fremsette hat, gjør ikke det.